

Öğretmenin Notları

COĞRAFİ BAKIŞ

Coğrafi bakış; coğrafi olay ve olguları mekânsal bağlamda ele almayı ve bu olayların dağılımını, nedenlerini ve sonuçlarını farklı boyutlarda (yerel, bölgesel, küresel) değerlendirmeyi gerektiren bir bakış açısıdır.

- Bu bakış açısı; doğal ve beşerî süreçlerin mekânsal düzenlerini, insan-çevre etkileşimini ve küresel-bölgesel bağlantıları anlamaya yönelik analitik bir düşünme biçimidir.

Uyarı

Coğrafi bakış dünyayı "nerede, neden orada ve nasıl" sorularıyla anlamaya çalışan, mekânı merkeze alan ve insan-doğa ilişkisini bütüncül bir şekilde inceleyen coğrafya disiplinine özgü bilimsel bir perspektiftir.

Coğrafi Bakışın Sorguladığı Sorular

- Ne?
- Nerede?
- Ne zaman?
- Neden orada?
- Neden önemli?
- Bulunduğu ortamın özellikleri neler?
- Doğal ve beşerî ortamlarla nasıl bir ilişkisi var?

Örnek: Kastamonu Bozkurt Sel Felaketinin – Coğrafi Bakış Açısıyla İncelenmesi

Sorular	Cevaplar
Ne?	Bozkurt Sel Felaketi
Nerede?	Kastamonu'nun Bozkurt ilçesi ve çevresi
Ne zaman?	11 Ağustos 2021
Neden orada?	Şiddetli yağışların dar vadilerde bulunan Ezine Çayı boyunca yoğunlaşması
Neden önemli?	Onlarca can kaybı, kaybolanlar, yıkılan binalar ve büyük çapta maddi hasar
Bulunduğu ortamın özellikleri neler?	Dar ve derin vadiler, nehir yatağına kurulu yerleşim, ormansız alanlar, dik yamaçlar
Doğal ve beşerî ortamlarla ilişkisi?	Doğal ortamda aşırı yağış etkili olmuş; ancak dere yatağına yapılan yapılaşma, plansız kentleşme ve altyapı eksiklikleri felaketi büyüttü.

COĞRAFİ BAKIŞIN BİLEŞENLERİ

Mekânsal düşünme: Olayları yerle olan ilişkisiyle analiz etme becerisidir.

Örnek: Bir depremin meydana geldiği yerin aktif fay hattı üzerinde olup olmadığını analiz etmek

Ölçek bilinci: Bir olayın yerel, bölgesel ya da küresel düzeydeki etkilerini fark edebilme yetisidir.

Örnek: Yerel bir orman yangınının hava kalitesi ve ekosistem üzerindeki bölgesel ve küresel etkilerini değerlendirmek.

Yer ve mekân algısı: Bir yerin konumunu, özelliklerini ve ilişkilerini kavrama becerisidir.

Örnek: Tuz Gölü'nün Türkiye'nin iç kesimlerinde yer alması nedeniyle karasal iklime sahip olduğunu bilmek.

İnsan-çevre etkileşimi: İnsanın doğaya etkisi ve doğadan etkilenme sürecini anlamaktır.

Örnek: Tarım alanlarını genişletmek için sulak alanların kurutulması ve bu durumun kuş göç yollarını etkilemesi.

Coğrafi bağlantılar: Mekânlar arası etkileşim ve karşılıklı ilişkilerin farkında olma becerisidir.

Örnek: Bir liman şehrinde dış ticaretin gelişmesiyle o bölgedeki sanayi faaliyetlerinin artması.

Dikkat!

Bu bileşenler; bireylerin bir olay ya da olguyu anlama, çözümleme ve analiz etme becerisini geliştirir ve mekân okuryazarlığının temelini oluşturur.

10. SINIF

COĞRAFYA
VIDEO DERS KİTABI

Anahtar Kavramlar

Konum: Bir yerin yeryüzündeki yerini belirtir. Mutlak konum (enlem-boylam) ve göreceli konum (önemli yollar, yer şekilleri, diğer merkezlerle uzaklık gibi) olmak üzere ikiye ayrılır.

Mekân: İnsanların yaşadığı ve doğa ile etkileşim içinde bulunduğu alandır. Her coğrafi olay, bir mekânda gerçekleşir ve mekânın özelliklerine göre şekillenir.

Zaman: Olayların ne zaman gerçekleştiğini ve nasıl değiştiğini anlamayı sağlar. Zaman boyutu olmadan coğrafi olayların gelişimi ve etkisi anlaşılamaz.

Dağılışı: Bir olayın yeryüzünde nerede, nasıl ve ne şekilde yayıldığını ifade eder. Örneğin nüfusun, iklimin ya da bitki örtüsünün dağılışı.

Değişim: Doğa ve insan etkisiyle oluşan farklılıkları anlatır. İklim değişikliği, şehirleşme ya da göç gibi süreçler zamanla mekân üzerinde değişim yaratır.

Derivasyon: Bir akarsuyun suyunun tamamının veya bir kısmının başka bir bölgeye, vadiye ya da havzaya kanal, tünel veya borular aracılığıyla aktarılmasıdır.

Hareket: Yer değiştirme anlamındadır. İnsanların göç etmesi, malların taşınması, rüzgârların yön değiştirmesi gibi olaylar coğrafyada hareket kavramı ile açıklanır.

Etkinlik

MARMARA GÖLÜNDE YAŞANAN KURUMA

KONUM!

Manisa ili sınırları içinde Salihli, Gölarmara ve Ahmetli ilçeleri arasında yer alır.

MARMARA GÖLÜ

Özellikleri

1. Gediz Nehri'nin taşıdığı alüvyonların birikmesiyle Gediz Havzası içinde oluşmuştur.
2. Alüvyon set gölüdür.
3. 2017 yılında "Ulusal Önele Sahip Sulak Alan" ilan edilmiştir.
4. Geçmişte yaklaşık 40.000 hektarlık alanı sulayan önemli bir su kaynağıydı

COĞRAFYANIN DOĞASI

ÜNİTE
1

Sürdürülebilirlik: İnsanların bugünkü ihtiyaçlarını karşılar-ken, gelecek kuşakların da kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme hakkını gözeterek doğal kaynakları dengeli ve sorumlu biçimde kullanma anlayışıdır. Çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla uzun vadeli yaşam kalitesini korumayı hedefler.

COĞRAFİ BAKIŞIN ÖNEMİ

1854 Londra Kolera Salgını

Ne oldu? Londra'nın Soho bölgesinde kolera salgını çıktı.

Nasıl çözüldü? Yapılan saha çalışmalarıyla hastalığın kaynağının **kirli içme suyu** kuyusu olduğu tespit edildi.

Sonuç: Kuyunun kullanımı durduruldu, kolera salgının yayılması önendi.

Önemi: Coğrafi bakış ile doğal ve insan kaynaklı unsurların mekânsal analizi yapılmış hayat kurtarıcı sonuçlar elde edilmiştir.

2020 Avustralya Orman Yangınları

Ne oldu? Avustralya'da büyük yangınlar meydana geldi.

Nasıl çözüldü? Mekânsal analizlerle yangının **yayılma yönü** ve riskli bölgeler belirlendi.

Sonuç: Riskli bölgelerde tahliyeler yapıldı ve yangının etkisi azaltılmaya çalışıldı.

Coğrafi Bakışın Önemi: Afet yönetiminde "nerede, neden" sorularına dayalı coğrafi bakışın ne kadar hayati önem taşıdığı ortaya çıkmıştır.

Marmara Gölü: Kurtarma Çabaları, Önemi ve Yaşanan Değişim

Marmara Gölü'nün korunması için geçmişte pek çok altyapı çalışması yapılmıştır. Kum Çayı'ndan göle su taşıyan 800 m³/s kapasiteli kanal ile Adala ve Marmara Gölü **besleme kanalları** gibi projelerle gölün su rejimi korunmaya çalışılmıştır. Kurumadan önce yaklaşık 40.000 hektarlık alanı sulayan bu göl, 2017'de "**ulusal öneme sahip sulak alan**" ilan edilmiştir.

Tehlike altındaki tepeli pelikan gibi türler için önemli bir üreme alanı olan göl, çevresinde yaşayan halk için de sosyoekonomik bir değerdir. 1975–2011 arasında dalgalı bir küçülme–büyüme süreci geçiren göl, 2011–2018 arasında ise hızlı biçimde küçülmeye başlamış, su seviyesi ve derinliği dramatik şekilde düşmüştür. 2022 yılına gelindiğinde ise Marmara Gölü tamamen kurumuş ve bu durum hem ekolojik hem de toplumsal anlamda derin etkiler bırakmıştır.

Gölün Kuruma Nedenleri

Doğal Nedenler:

- ▶ Küresel iklim değişikliğiyle yağışların azalması
- ▶ Kuraklık olaylarının şiddet ve sıklığının artması

Beşerî Nedenler:

- ▶ Göle su taşıyan derelerin ve kaynakların üzerine **baraj, kanal** vb. yapıların inşa edilmesi
- ▶ **Tarımsal sulamada** bilinçsiz ve aşırı su kullanımı
- ▶ Gölü besleyen **kaynakların yönünün** değiştirilmesi
- ▶ Koruma **politikalarının** yetersiz olması
- ▶ Göl alanının çevresel koruma statüsüne rağmen yerince **denetlenmemesi**

Marmara Gölü'nde Yaşanan Değişimin Etkileri

Ekosistem tahribatı: Göldeki su seviyesinin düşmesiyle canlı yaşamı zarar görmüş, habitatlar yok olmuştur.

Biyoçeşitlilik kaybı: Balık türleri ve diğer sucul canlılar yok olmuş, IUCN kırmızı listesinde yer alan türler tehlike altına girmiştir.

Balıkçılığın sona ermesi: 51 balıkçı teknesi ve geçimini balıkçılıkla sağlayan halk işsiz kalmıştır.

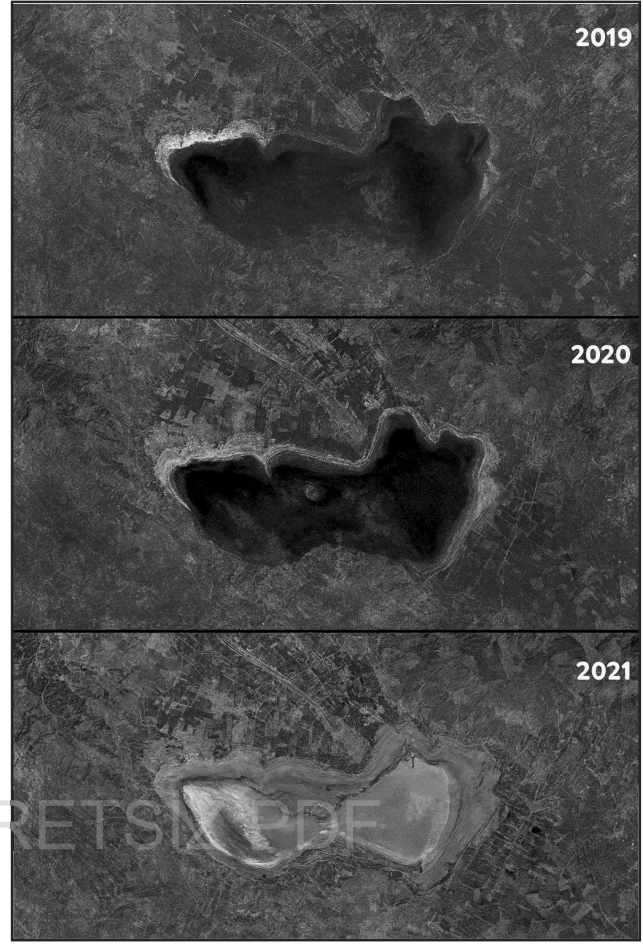
Tarım faaliyetlerinin olumsuz etkilenmesi: Sulama sorunu nedeniyle verim düşmüştür.

Toplumsal etkiler: Arazilerin kullanımı konusunda gerginlikler yaşanmış, kırsal yoksulluk artmıştır.

Sosyoekonomik kayıplar: Yerel halkın geçim kaynakları daralmış, göç hızlanmıştır.

Ekolojik denge bozulmuştur: Göl, çevresel tampon işlevini kaybetmiştir.

Kültürel miras ve doğal peyzaj kaybı: Göl, bölge halkı için tarihi ve kültürel bir değerdi; bu da yitirildi.

Marmara Gölüyle İlgili Sorular

1. Su kaynaklarının azalmasına neden olan doğal ve beşerî faktörler nelerdir?
2. Gölün kuruması, çevresinde yaşayan insanların sosyoekonomik yaşamını hangi yönlerden etkilemiştir?
3. Su kaynaklarının korunması adına göl çevresinde hangi tedbirler uygulanmalıydı?
4. Gölün tamamen kuruması, ekosistem ve yerleşim alanları açısından hangi sorunları beraberinde getirebilir?

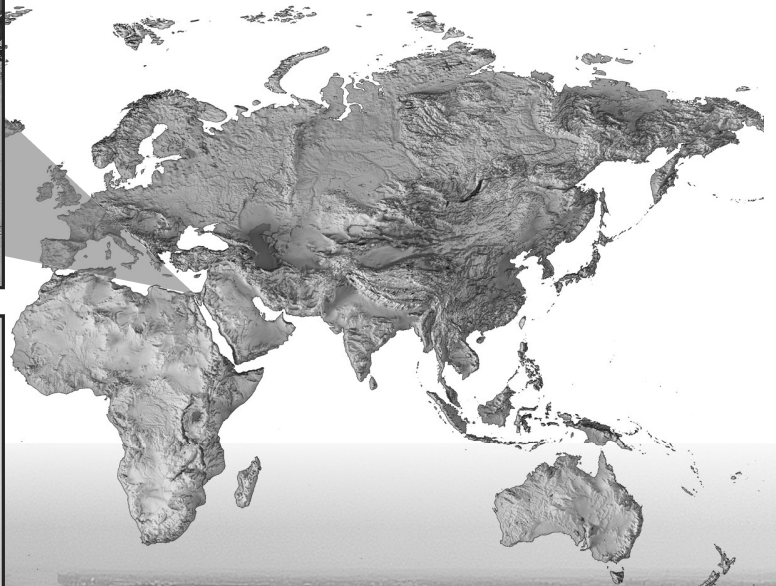
10. SINIF

COĞRAFYA
VIDEO DERS KİTABI**COĞRAFYANIN DOĞASI**ÜNİTE
1

1-4. soruları verilen metin ve uydu görüntülerinden yararlanarak cevaplayalım.

Süveyş Kanalı, **Akdeniz ile Kızıldeniz'i** birbirine bağlayan stratejik su yoludur. Küresel ticaretin yaklaşık %12'sinin gerçekleştiği bu kanaldan günde yaklaşık **10 milyar dolarlık** ürün akışı sağlanmaktadır. Yıllık yaklaşık 6 milyar dolarlık gelir potansiyeli ile Mısır ekonomisinin en önemli 3. büyük döviz kaynağı olan bu kanalda 24 Mart 2021 tarihinde olumsuz hava koşulları ve kum fırtınası nedeniyle görüş mesafesi düşmüştür. Bu nedenlerle Ever Given (EvrGivin) isimli gemi kıyıya çarparak kaza yapmıştır. Dar kanalda sıkışan gemi, geçiş yolunu beş gün kapatmıştır. Kanalin beş gün trafiğe kapanması nedeniyle ham petrol ve LNG sevkiyatında aksaklıklar yaşanmıştır. 29 Mart 2021 tarihinde Süveyş Kanal İdaresi karaya oturan geminin yüzdürme çalışmalarının başarılı olduğunu ve kanalın yeniden deniz trafiğine açıldığını duyurmuştur.

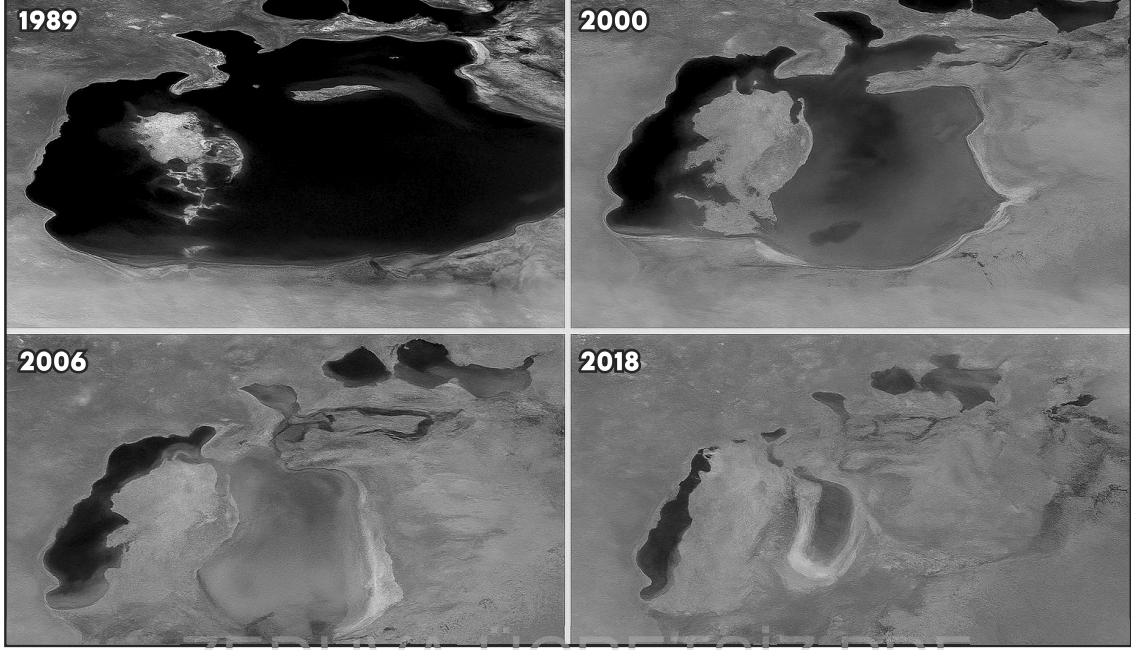
1. Süveyş Kanalı'nın kıtalar ve denizler arasındaki coğrafi konumu nasıldır?
2. Doğa olaylarının etkileri göz önüne alındığında, olayın meydana geldiği bölgenin coğrafi özellikleriyle ilgili hangi çıkarımlar yapılabilir?
3. Süveyş Kanalı'nın tıkanmasının dünya ekonomisi üzerindeki etkileriyle ilgili hangi çıkarımlar yapılabilir?
4. Petrol ve doğalgaz gibi stratejik enerji kaynaklarının taşınmasındaki aksamalar, dünya ekonomisi ve siyasetinde ne gibi sonuçlar doğurabilir?

5-8. soruları verilen metin ve uydu görüntülerinden yararlanarak cevaplayalım.

Aşağıda Aral Gölü'nde yaşanan ve büyük bir çevre felaketi olarak kayıtlara geçen değişime ait 1989-2018 yılları arasında çekilen uydu görüntüleri verilmiştir.

5. Aral Gölü'nün uydu görüntülerinde gözlenen değişim, hangi çevresel felaketin yaşandığını ortaya koymaktadır?

6. Aral Gölü'nde yaşanan çevresel sorunlardan doğrudan etkilenen ülkeleri hangileridir? Yazalım.

7. Doğal ve beşerî faktörleri dikkate alarak Aral Gölü'nde yaşanan çevre sorununu açıklayalım.

8. Aral Gölü'ndeki değişim hangi ekonomik, sosyal ve çevresel sonuçlara yol açmıştır?

10. SINIF

COĞRAFYA VIDEO DERS KİTABI

COĞRAFYANIN DOĞASI

ÜNİTE
1

9 ve 10. soruları verilen metin ve uydu görüntülerinden yararlanarak cevaplayalım.

20 Nisan 2010 tarihinde **Meksika Körfezi'nde** bulunan Deepwater Horizon (DipvotrHorizin) Dalgıç Sondaj Platformu'nda kaza sonucu bir patlama yaşanmıştır. Kaza sonucunda kuyudan sızan 49 milyon varil **petrol**, 149.000 km²-lik alana yayılmıştır. Aşağıdaki bilgi görseli, Meksika Körfezi'nde yaşanan bu kazanın gerçekleşme şeklini, etkilediği bölgeyi ve çevresel etkilerini göstermektedir.

9. Bölgedeki petrol kazasının hem doğaya hem de beşeri unsurlara etkilerini değerlendirelim.

10. Bu tür bir çevresel felaketin, etkilenen alanda gelecekteki ekonomik yapıyı nasıl şekillendirebileceği söylenebilir?

